

Es stellte sich heraus, dass die Nichtkirchgänger den modifizierten Text mit dem Zeichen Minus in meisten Fällen bewertet haben. Obwohl der Ausgangstext für die Rezipienten mehr unhöflich und unsanft zu sein schien, bewerteten sie ihn trotzdem als wohlwollender und liebender, relativ aufreizender und kontaktfreudiger, direkter und zielstrebig.

Die Frage nach der Sprechwirkung auf die Hörer infolge der Modifikation der prosodischen Komponenten stand im Zentrum der vorgestellten Untersuchung. Zwei Fragmente der Predigt «Sei das Salz in der Suppe deines Nachbarn» wurden mit unterschiedlicher prosodischer Realisierung vorgestellt. Der Unterschied zwischen den Texten wurde mittels der Höranalyse, der akustischen Messungen und des Perzeptionstests bestätigt. Die Phonetiker bestimmten Differenz in den Melodieverläufen, wobei das erste Fragment sehr emotionell, das zweite relativ monoton gesprochen wurde.

Es stellte sich heraus, dass die Tonhöhenvariation sich als effektives prosodisches Merkmal und als wichtiges Monumentum in Bezug auf die persuasive Wirkung erwies. Außerdem diente die Tonhöhenvariation als ein wichtiges Verstehenselement, das die Aufmerksamkeit des Rezipienten weckte und lenkte, weshalb das nach Abwechslung verlangte. Den Beobachtungen der Phonetiker zufolge lässt sich sagen, dass eine fallende, vielleicht sogar eine steigend-fallende Melodiekontur zusammen mit der verbalen Information Vertrauen und Überzeugung hervorrief und den Empfänger strategisch zu einer Antwort leitete. Eine steigende Tonführung war hingegen darin dienlich, den Hörer aus der Reserve zu locken und ihn in einen aktiven Dialog einzubinden. Der scharfe Tonführungswechsel im Ausgangstext könnte mit der Unhöflichkeit und Härte bei der Wahrnehmung verbunden werden. Die monotone Melodiekontur im modifizierten Text rief bei den Hörern solche Verknüpfungen wie passiv, niederdrückend, nachgiebig und unkreativ hervor.

Die häufige Akzentuierung mit unterschiedlichem Grade der Betonung bildeten einen zerrissenen stakkatoähnlichen Rhythmus im Ausgangstext. Das bedeutete, dass der Sprecher die Aufmerksamkeit des Hörers ständig erregte und dieser Text als aktiver, eindeutiger, zielstrebig und aufreizender wahrgenommen wurde.

Um Überschaubarkeit und Memorisierung zu gewähren, setzte der Priester Pausen, die kurz gehalten wurden, damit die Empfänger in ihrem kognitiven Prozess nicht unterbrochen wurden. Es bezeugte, dass das Fragment, in dem die Pausen gekürzt wurden, leichter und besser behalten wurde.

Zum Abschluss kann man darauf hinweisen, dass gerade die Tonführung, die Akzentuierung und die Pausierung den größten persuasiven Effekt ausüben.

Die Rolle der Prosodie bei der Sprechwirkung ist nicht zu unterschätzen. Die prosodischen Komponenten beeinflussen die Wahrnehmung der Hörer, bevor sie den inhaltlichen Teil erfasst haben. Wie der «Ton die Musik macht», so kann die Sprechweise einen bestimmten Eindruck von dem Gesprochenen erzeugen und die Einstellungen des Menschen verändern.

Источники и литература

1. Браун Л. Имидж – путь к успеху. – СПб.: Питер, 2000. – С. 20-25.
2. Данкел Ж., Парихэм Э. Ораторское искусство – путь к успеху. – СПб.: Питер, 1997. – С. 87-95.
3. Костомаров В. Г. Русский язык на газетной полосе. – М.: Изд-во Моск. ун-та., 1971. – С. 257.
4. Надеина Т. М. Фразовая просодия как фактор речевого воздействия. – М.: Институт языкознания РАН; Московский государственный университет сервиса, 2003. – С. 50-61.
5. Петренко В. Ф. Психосемантика сознания. М., 1988. – С. 45-65.
6. Сергеева В. Азы общения. – СПб.: Питер, 2002. – С. 20-23.
7. Сопер П. Основы искусства речи: Пер. с англ. – 3-е изд., испр. – М.: Издательство агентства «Яхтмен», 1995. – С. 163-180.
8. Стеріополо О. І Перлокутивний ефект просодії мовлення //Актуальні проблеми романо-германської філології в Україні та Болонський процес: Матеріали міжнародної наукової конференції (24-25 листопада 2004 року). – Чернівці: Рута, 2004. – С. 268-270.
9. Стеріополо О. І. Теоретичні засади фонетики німецької мови. Підручник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – С. 218-245.
10. Osgood Ch. (1966). Dimensionality of the semantic space for communication// Scand.J.of psychology. V.7. No1.
11. Paeschke A., Sendmeier W.F. (1997). Die Reden von Rudolf Scharping und Oskar Lafontaine auf dem Parteitag der SPD im November 1995 in Mannheim. Ein sprechwissenschaftlicher und phonetischer Vergleich. – In: Zeitschrift für angewandte Linguistik, 27. –S. 5-39.
12. Paeschke A. (2003). Prosodische Analyse emotionaler Sprechweise. Mündliche Kommunikation, Bd. 1. – S. 41-47.
13. Pascal B. (1963). Über die Kunst zu überzeugen. Blaise Pascal, Die Kunst zu überzeugen und die anderen kleineren philosophischen und religiösen Schriften, übertragen von Ewald Wasmuth, 3.A., Heidelberg. – S. 86-92.
14. Thiele M. (1990). Sprecherziehung und Rhetorik. Bayerischer Verlag für Sprechwissenschaft. Regensburg. – S.67-80
15. Wallaschek R. (1914). Psychologie und Technik der Rede. Leipzig. – S. 21-25.

Скриль О. І.

ШЕКСПІРІВСЬКИЙ БЛАЗЕНЬ ЯК МОВНА ОСОБИСТІТЬ

В сучасних лінгвокультурологічних дослідженнях значна увага надається проблемі мовної особистості як носія культурно-мовних та комунікативно-діяльнісних цінностей та знань. На сьогоднішній день лінгвістику неможливо уявити без суміжних наук – психолінгвістики, соціолінгвістики, лінгвокультурології, прагмалінгвістики тощо. Немає потреби доводити, що «людина» – ключове поняття будь-якої з вище згаданих наук. Без аналізу його змісту неможливий адекватний опис культури, суспільства. Місце будь-якої реалії в системі цінностей може бути визначеним лише через ту роль, яку відіграє по відношенню до цієї реалії людина [5, с. 52].

Поняття «людина» нерозривно пов'язане з поняттям «особистість». Людина набуває статусу особистості у соціумі. Отже, соціальна сфера і є одним з тим факторів, який творить особистість, включаючи мовну особистість.

Аналізуючи мовну особистість, увага дослідників, в основному, зосереджена на вивченні її, як певного збірного образу, індивіда, що представляє той або інший соціальний колектив, мовна діяльність якого є похідною соціального поведіння, його «планом вираження» [4, с. 59].

В. Наумов розглядає мовну особистість як «певного індивіда, що користується мовою і творить її». Мова, у свою чергу, тлумачиться як «людський феномен, а не як абстрактна сутність». Мовна особистість розуміється як носій мови, здатний реалізувати в мовній діяльності якусь сукупність мовних засобів, що характеризують певну частину мовного колективу (соціальну групу) у даний проміжок часу [4, с. 11-12].

В. І. Карасик визначає мовну особистість як складне утворення, єдність, яка змінюється, в якій співіснують різні соціально-ситуативні ролі, модуси поведінки, рівні комунікативної компетенції, а також суцільно індивідуальні особливості [2, с. 6]. Для лінгвіста важлива, насамперед, «мовна особистість» та її комунікативна діяльність. Одним із модусів буття людини в мові є людина, яка сміється (*homo ridens*).

Багато соціолінгвістичних досліджень будуються на описі комунікативної поведінки представників різних соціальних груп: аристократів, воєнних, жартівників, тощо.

Соціокультурне буття людини, що жартує, має дві іпостасі – блазень, як професіонал, як інституціональна роль (блазень при королі чи господарі) і жартівник як психологічний тип особистості, людина схильна до жартів [7, с. 385].

Улюбленою потіхою самих блазнів було поводження зі своїм господарем як з приятелем, навіть з певним відтінком зневаги. Він споглядає події як істинний мудрець: коли у всіх мозок на переки, єдиний розумний той, кого вважають самим дурним. Блазень – не тільки розважальник, але й клоун-філософ, гіркий мудрець доби безумства [1, с. 50].

Суспільство завжди потребувало блазнів. «Блазень – особа майже коронована. Ковпак блазня – це та ж корона наче вивернута навиворіт. Блазень – це тінь влади, її дзеркальне відображення і за сумісництвом таємний наставник. Хоч хтось повинен був мати право, обходячи етикет, говорити правду без образ. Але існувала одна умова: правда повинна була звучати дотепно» [5, с. 3].

В роботі зроблена спроба опису британської мовної особистості блазня XVI століття на матеріалів творів У. Шекспіра. Культурологічні класифікації особистостей передбачають видлення тих особистісних типів, які істотно вплинули на поведінку представників певної культури. Так, в англійській лінгвокультурі виділяють соціально-культурний тип британського блазня.

Здавна кожний поважаючи себе монарх вважав за необхідне тримати при дворі блазня – для забави та розваг. Винятком не були й англійські королі. В Британії блазень називався «fool», що в буквальному перекладі означає «дурень». Він був загальноприйнятим дурнем і міг без наслідків говорити правду, так як він знаходився на державній службі і мав певного роду дипломатичну недоторканість [1, с. 50].

У. Шекспір випустив у світ своїх неперевершених блазнів. Образ англійського блазня в британській культурі легко вирізати. Він є своєрідною ланкою в побудові типу даної культури. Коріння жартівництва ведуть в глибоку прадавнину. Ще з тих часів воно інституціалізовано і по-своєму авторитетно [7, с. 386]. Так, персонажі творів У. Шекспіра – це люди з потішною, чудернацькою поведінкою часто захоплені певним родом діяльності, інтелектуально розвинуті. Хоча часто за своїми жартами ці типажі приховують свої істинні думки і переживання. Це натури чуттєві, комізм їх інтелектуальний.

Головна функція блазня – донести правду до свого господаря. Саме ця функція і передбачає його високий інтелект. Цей типаж володіє практично усіма жанрами комічного. Крім того, його мовленнєва майстерність передбачає вміння не просто бути виконавцем гумористичних текстів, а ще й створювати свої власні. Все це свідчить про наявність високої мовленнєвої культури [7, с. 386].

Такі незабутні образи ми знаходимо в У. Шекспіра, який наділяє їх справжніми людськими характерами. Серед них – Йорик, Оселок, Фесте, Фальстаф та ін. Це – відомі знавці у сфері філософії, психології та літератури. Філософський підхід до життя знаходить своє відображення в їхній мові:

Touch: I do remember a saying, 'The fool doth think he is wise, but the wise knows himself to be a fool' [8, с. 538].

Це вислів блазня з п'єси У. Шекспіра «As You Like It», Оселка. Автор не просто так назвав героя Touchstone. Так в Англії називали пробний камінь, яким в давнину перевіряли чистоту золота чи срібла. Цю роль і повинен виконувати блазень [1, с. 51].

Як видно із прикладів, це – розумний жартівник, який відрізняється нахилами до лінгвістичного парадоксу та гротеску. Невипадково автор називає його «глибоко мислячим» жартівником [3, с. 89]. Питання моралі та честі постійно турбують Оселка.

Комунікативні мотиви й цілі комуніканта роз'яснюють вибір ним конкретних мовних засобів та стилістичних прийомів, вербальних і невербальних засобів спілкування.

Мова Оселка характеризується численним використанням фразеологізмів, в тому числі, й в цілях мовної гри. Як показує аналіз, блазень ніколи не користується шаблонними сталими виразами. Він віддає перевагу обігранню фразеологізмів як стилістичного засобу для реалізації функції висміювання. Високий рівень креативності як риса елітарної мовної особистості проявляється у вмінні блазня пародіювати фразеологізми та створювати нові по аналогії з тими, що існують, як в наступному прикладі:

Touchstone: Come, shepherd, let us make an honourable retreat; though not with bag and baggage, yet with scrip and scrippage [8, с. 332].

Аналізуючи мовлення шекспірівських блазнів, можна зазначити, що вони володіють характеристиками нестандартної мовної особистості. Вони можуть створювати тексти будь-якого об'єму, жанру, функціонального стилю, та легко переключаються з одного стилю на інший.

Так, блазень графині Олівії Фесте з комедії «The Twelfth Night» блискуче виконує роль священника, вміло вводячи в мовлення такі елементи релігійного дискурсу як лексика проповідника (*Peace in this prison!, Fie upon you!*), латинізми, алюзії до біблійного сюжету:

Malvolio: I am not mad, Sir Topas. I say to you this house is dark.

Feste: Madman? Thou errest. I say there is no darkness but ignorance, in which thou art more puzzled than the Egyptians in their fog [9, с. 97].

Блазень володіє лексикою релігійного дискурсу. Це тому, що в його оточенні є священник, з яким Фесте веде розмови. Він розважає компанію сера Тобі, яка жартівна мимоволі: від власної дурості не втечеш.

Фесте здатен з легкістю наслідувати стиль філософських творів. Наступний вислів він приписує невідомому філософу. Хоча, з його ж слів – це його власне творіння:

Feste: Bonos dies, Sir Toby. For, as the old hermit of Prague, that never saw pen and ink, very wittily said to a niece of King Gorboduc, «That that is, is»; so I, being Master Parson, am Master Parson; for what is «that» but «that» and «is» but «is»? [9, с. 99].

Шекспірівські блазні характеризуються достатньо високим рівнем комунікабельності. Вони легко вступають у контакт, не намагаються без серйозної причини вийти з контакту, рідко уникають вступу у контакт, вони прагнуть спілкування та розширення кола знайомств, мають великий комунікативний досвід і солідну комунікативну компетенцію, їхні жарти наповнені глибоким філософським сенсом. Саме комунікативні властивості дозволяють їм блискуче виконувати свій основний професійний обов'язок – просвітити та повчати господаря, відкривати йому очі на істинне положення речей. Автор розкриває моральний, людський зміст образу блазня, який повною мірою втілює вільну особистість Ренесансу.

Шекспірівські комедії відображають реальний розквіт людської особистості в епоху Відродження, коли людина вивільнилась з під феодального гніту. Люди Шекспіра відчувають себе властителями долі. Не обставини панують над ними – вони самі змінюють оточуючий світ.

Описані вище характеристики комунікативної поведінки типажа британського блазня є основними ознаками даного комунікативного типу мовної особистості XVI століття в Англії. За своїми мовленнєвими характеристиками блазня XVI століття можна відносити до елітарного та нестандартного типу мовної особистості.

Література

1. Гамбург Л. О. Сэр Джон Фальстаф, мистер Пиквик, Дживс и все-все-все...: Англ. юмор, его лит. и реал. герои. – К.: Грамота, 2003. – 272 с.
2. Карасик В. И., Дмитриева О. А. Лингвокультурный типаж: к определению понятия // Аксиологическая лингвистика: лингвокультурные типаж: Сб. науч. тр. /Под ред. В. И. Карасика. – Волгоград: Парадигма, 2005. – С. 5-25.
3. Кутюян А. К. Композиционно-речевые средства создания комического в английском комедийном тексте: КД. – Харьков, 2007. – 195 с.
4. Наумов В. В. Лингвистическая идентификация личности. – М.: КомКнига, 2006. – 240 с.
5. Неверов А. Служу для товарища // http://www.itogi.ru/paper2001/nsf/Article/Itogi_2001_07_16_15300595.html.
6. Розина Р. И. Человек и личность в языке // Логический анализ языка. Культурные концепты. – М., 1991. – С. 52-56.
7. Шейгал Е. И., Мироненко М. В. Шут и шутник: профессия или хобби? // Жанры речи: Сб. науч. статей. – Саратов: Изд-во ГосУНЦ «Колледж», 2005. – Вып. 4. – С. 385-399.
8. Shakespeare W. As You Like it // The Portable Shakespeare. – L.: Penguin Books, 1987. – P. 467 – 552 p.
9. Shakespeare W. The Twelfth Night. – L.: Penguin Books, 1994. – 126 p.

Слива Т. В.

АССОЦИАТИВНО-СЕМАНТИЧЕСКАЯ ГРУППА КАК ЯЗЫКОВАЯ ОСНОВА КОНЦЕПТА

Общеизвестно, что системность языковой системы обусловлена системностью окружающего мира. Восприятие и познание человеком объективной действительности происходит посредством языка, поэтому на современном этапе в русле антропологического подхода в лингвистике одной из актуальнейших становится проблема осмысления языковой картины мира. Иными словами, антропоцентрический подход к анализу языковых явлений обуславливает необходимость изучения языка с точки зрения его участия в познавательной деятельности человека. Вышедшие в последние годы монографии и статьи Н. Н. Болдырева, А. Вежицкой, Л. П. Ивановой, Ю. Н. Караулова, Е. С. Кубряковой, Е. А. Селивановой, Ю. С. Степанова, В. Н. Телия и др. содержат важные теоретические сведения о том, как хранятся наши знания о мире, как они структурированы в языке в процессе коммуникации.

Единица описания картины мира – концепт – является базовым понятием когнитивной лингвистики. До сих пор не существует единого определения концепта, вследствие многомерности и сложности его структуры, включающей психическую, социально-культурную части. Однако все исследователи признают наличие у него языковой составляющей.

По мнению Р. М. Фрумкиной, концепт имеет полевою структуру, ядром которой является словарное значение соответствующей лексемы, периферией – субъективный опыт, прагматические составляющие, коннотации и ассоциации [4, с. 45]. Д. С. Лихачев отмечает, что концепт является «результатом столкновения словарного значения слова с личным и народным опытом человека» [3, с. 281]. Кроме того, результаты последних исследований в области лингвистической семантики показали, что значения лексических единиц могут включать в себя некоторые культурологические, ментальные компоненты.

Мы считаем, что языковой основой концепта является ассоциативно-семантический комплекс (АСК), представляющий собой объединение ассоциативно-семантических групп (АСГ) разных уровней. АСГ образуют лексемы, ассоциативная связь которых подтверждается семантической связью: семы, которые в семантической структуре исходного слова (кауземы) являются периферийными, на лексическом уровне эксплицируются в слова (рефлексемы), для которых данное значение становится ядерным, а на периферии их семантической структуры представлена та сема, которая выступает ядерной в семантической структуре кауземы. Например, в семантической структуре слова *зима* в пределах семантического признака 'вид осадков' выделяется сема 'снег', которая квалифицируется как периферийная. Это значение на лексическом уровне репрезентировано словом *снег* (сема 'снег' в этом случае ядерная), в семантической структуре которого в пределах семантического признака 'время реализации' выделяется периферийная сема 'зима'.

Таким образом, каузема и рефлексема образуют ассоциативно-семантическую пару, в которой каждое из слов может рассматриваться либо как каузема, либо как рефлексема. Любое из них в роли рефлексемы вступает в тот же вид связи, то есть ассоциативно-семантическую связь, с другими словами, по отношению к которым данная лексема, оставаясь рефлексемой «исходной» кауземы, само выступает кауземой по отношению к другим словам. В свое время Ч. Осгуд пришел к выводу, что «...ассоциативная реакция может быть либо прямо связанной с исходным словом, либо опосредованной внутренним скрытым ответом» [1, 21]. Таким образом формируется ассоциативно-семантическая группа второго уровня (АСГ_{II}), рефлексемы второго уровня